

Historisk Samfund for Ribe Amt gennem 50 Aar

Et lille Tilbageblik af Salomon J. Frifelt.

Som det ældste af Danmarks historiske Amts-Samfund har »Historisk Samfund f. Ribe Amt« nu virket gennem 50 Aar.

Set i Forhold til Historiens Løb er et halvt Aarhundrede kun et meget lille Tidsmaal. Men i Forhold til det enkelte Menneskes Virketid tæller 50 Aar afgørende med og er mere, end ret mange faar tilmaalt til deres Manddomsgærning. Der kan da maaske være en vis Rimelighed i nu ved 50 Aars Milestenen et kort Øjeblik at se tilbage over de Aar, Historisk Samfund har virket, og at nævne nogle af de Mænd, der har viet en større eller mindre Del af deres Arbejde til at udforske og klarlægge Afsnit eller Enkeltheder af den stedbundne Historie.

Strengt taget kan Historisk Samfunds Udspring ledes tilbage til 1901. Men naar vi har valgt at regne 1902 for Stiftelsesaaret, da er det fordi, Sammenslutningen den 25. Juli det Aar rent foreningsmæssigt faar Form med Aarsmøde, Vedtægter og en valgt Styrelse og saaledes træder frem for Offentligheden som en fast formet Sammenslutning og som det første historiske Amts-Samfund her i Landet.

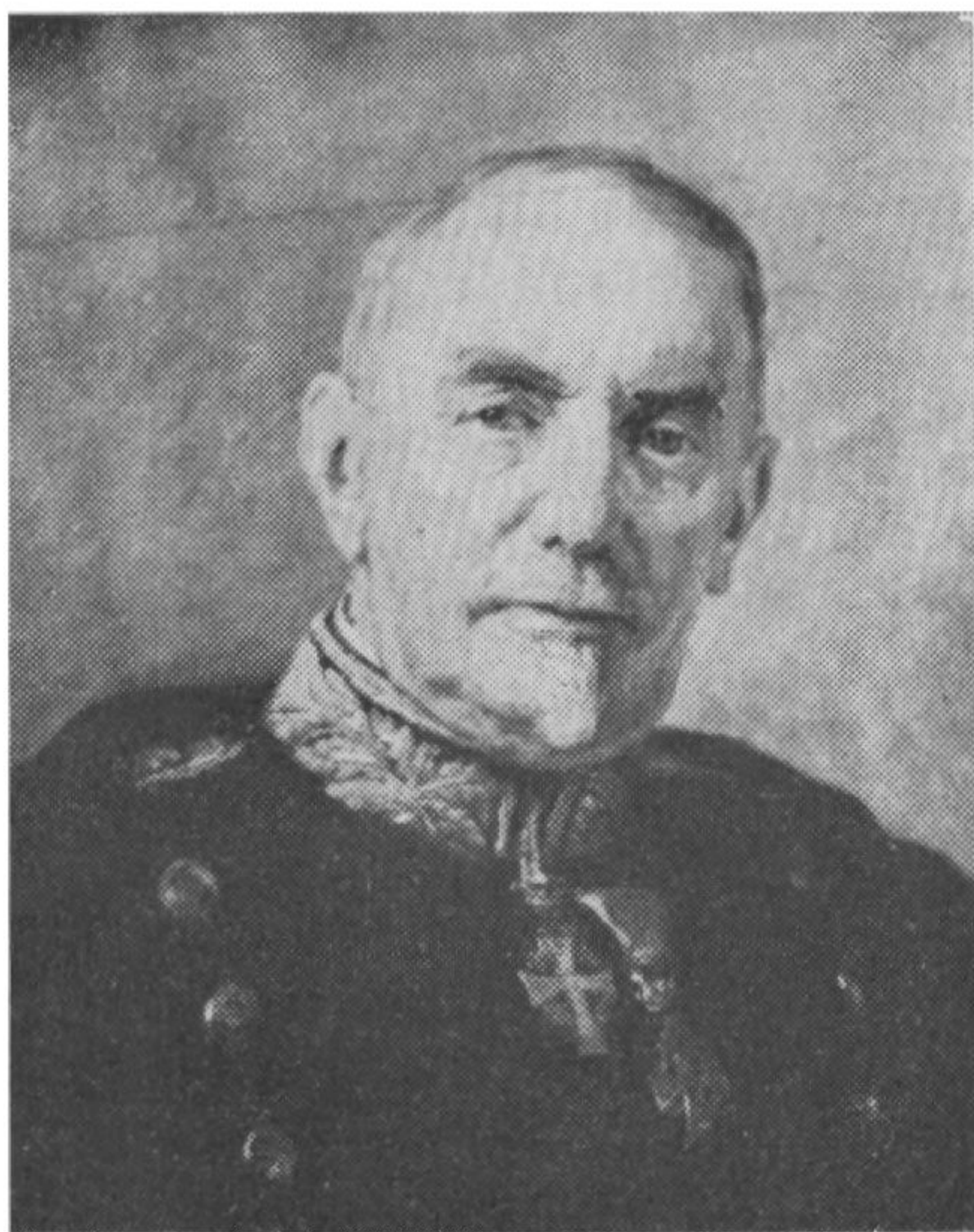
Forsker vi efter Udspringet til Historisk Samfund for Ribe Amt, da træder Askov Højskole tydeligt frem i Billedet. Ret naturligt, for Askov svarede den Gang til sit Navn: den historiske Højskole. Her virkede den Gang inden for deres Felt saa betydelige Historikere som Dr. phil. H. F. Feilberg, Poul Bjerger, Dr. phil. Marius Kristensen og Skolens Forstander Ludvig Schrøder.

Højskoleforstander
Ludvig Schrøder, Askov.

Det var Ludvig Schrøder, der satte Arbejdet i Gang med at stifte den nye Sammenslutning. Idéen eller Stødet til at tage dette Arbejde op fik Schrøder under et Besøg i Foraaret 1901 hos sin gode Ven, Politikeren og Højskolemanden Frede Bojsen paa Rødkilde. Frede Bojsen havde netop paa dette Tidspunkt trukket sig ud af det politiske Arbejde og var nu stærkt optaget af at sysle med Møens Historie. Maaske havde Ludvig Schrøder selv tid-

ligere haft Tanken om at eftersøge de Værdier, der ligger gemt i den stedlige Historie. — I hvert Fald: Samværet med Frede Bojsen førte til, at Ludvig Schrøder nu gik i Gang med under een eller anden Form at danne en Sammenslutning med det Formaal at opdyrke og frede Egnens historiske Minde. For ligesom at lægge Arbejdet tilrette efter mere officielle Linjer, henvendte Schrøder sig til

Stiftamtmand, Kammerherre
Gustav Stemann.

dav. Stiftamtmand, Kammerherre Gustav Stemann, Ribe, der var kendt som Forfatter af historiske Arbejder, og bad ham sætte sig i Spidsen for det indledende Arbejde.

Men om Historisk Samfunds Udspring og første Leveaar kan bedst fortælles med Samfundets gamle Forhandlingsprotokols egne Ord.

»Forhandlings- og Optegnelsesprotokol« har Poul

Bjerge skrevet paa første Blad i den solidt indbundne Folioprotokol. For denne — i hvert Fald i Poul Bjerges Tid — fyldigt og omhyggeligt førte Protokol, er netop gennem de første 12 Aar skrevet med Poul Bjerges særprægede Haandskrift og med hans velkendte Sans for reelle Oplysninger parret med Orden og Harmoni.

Paa første Side i denne Protokol læser vi:

»Mandag 26. Til Middag hos Stiftamtmand Ste-mann i Ribe, hvor »Historisk Samfund for Ribe Amt« blev stiftet. L. Schrøder lagde for med at fore-slaa, at man skulde særlig samle ind og danne Ar-kiv. Provst J. Nissen mente, man skulle danne en Forening med et Medlemsbidrag paa to Kroner, og saa behandle nogle af Emnerne og udgive en hist. Aarbog. Poul Bjerge sluttede sig hertil, men anbe-falede tillige at holde Møder med lokal-historiske Foredrag paa forskellige Steder. Det sidste blev bestemt. Forst. L. Schrøder og Provst J. Nissen hol-der Møde paa Askov i Novbr. Provst Nissen taler om Brørup og den gamle Degn der. Dr. phil. H. F. Feilberg og Pastor Simon Hansen i Ribe i Januar. Overlærer J. Olsen og Pastor E. K. Thyssen i Varde i Februar. Man vil saa forsøge at samle Medlem-mer og se, hvor stor Tilslutning der bliver. Saa vilde man igen samles for at tage videre Bestemmelse.«

Vi ser her, at i dette første Møde Sommeren 1901, hvor »Hist. Samfund f. Ribe Amt« i Virkeligheden bliver til, fastlægges de Hovedlinjer for Arbejdet, som i store Træk er fulgt til Dagen i Dag. I de før-ste Aar blev, som naturligt var, og saaledes som Poul Bjerge anbefalede, Hovedvægten lagt paa Foredragsvirksomheden: Folks historiske Sans skulde vækkes, og hertil var den Gang — som del-vis i Dag — det levende Ord bedste Hjælpemiddel.

Derfor var gennem de første Aar inden for Samfundets Styrelse Foredragsudvalget i Vigtighed mindst ligestillet med Redaktionsudvalget.

Vi læser om det første offentlige Møde, ret naturligt holdt paa Askov: »18. Decbr. Møde paa Askov Højskole. Stærkt Snefog med Togstands-

Provst J. Nissen, Brørup.

ning. Provst J. Nissen kom ikke og næsten ingen fremmede, men Lærlingerne, Lærerne og en Del af deres Husfolk tæller snart op. Der var omtr. et Par Hundrede Mennesker. Marius Kristensen talte først, siden Schrøder, saa Udtalelser af H. Nutzhorn, H. F. Feilberg, Marius Kristensen og Poul Bjerger (Se Ribe Stiftstidende for 20. Decbr. Nr. 229) «

Endnu er det kun en lille Kreds, ikke en offentlig Forening. Men denne lille Kreds gaar ihærdigt

i Gang med at forme og udbygge denne Forening: Danmarks første historiske Amts-Samfund.

Foruden Foredragsmødet i Askov holdtes der den 27. Febr. 1902 Møde i Ribe, hvor Stiftamtmand Ste-mann indledede. L. Schrøder holdt Foredrag om

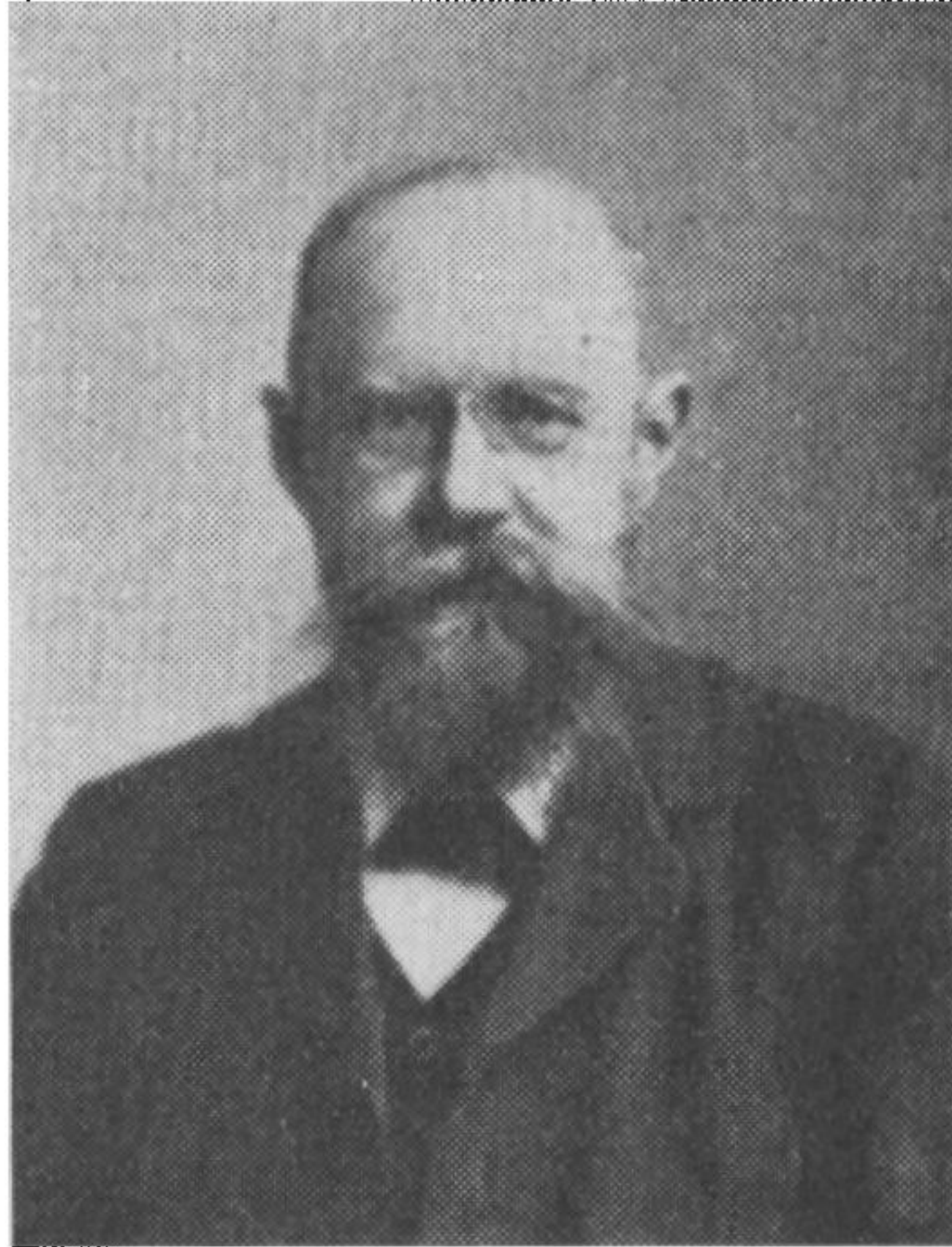
Højskolelærer Poul Bjerger, Askov.

Brødremenighedens Betydning for det kirkelige Liv, og Provst J. Nissen, Brørup, talte om Degne-historier fra Ribe Amt. Ved Mødet indtegnedes 40 Medlemmer.

Og d. 20. Marts holdtes Møde i Varde, hvor Lud-vig Schrøder talte om samme Emne som i Ribe. Og Overlærer J. Olsen, Varde, talte om »Jydepotte-industrien og Varde i ældre og nyere Tid.« Her ind-tegnedes 48 Medlemmer.

Den 4. April 1902 udsendte Stiftamtmand Ste-mann en Skrivelse til Forstander L. Schrøder, Poul

Bjerge og Provst J. Nissen og opfordrede disse tre Mænd til at udarbejde Vedtægter og fremsætte Planer for det nye Selskabs Virksomhed. Ludvig Schrøder, der var en optaget Mand, overdrog dette Arbejde til Poul Bjerge og Provst J. Nissen. Og

Konsul C. Breinholt,
Esbjerg.

hvorledes dette Arbejde formede sig, kan bedst fortælles med Poul Bjerges egne Ord:

» . . . Jeg skrev et Udkast til Vedtægter, hvori jeg lagde Planer til Udgivelse af afsluttede Værker om Emner af Ribe Amts Historie. Provst Nissen holdt paa, at der skulde udgives et Aarsskrift, idet han lagde mere Vægt paa at vække den historiske Sans hos Befolkningen, og det kunde lettest ske gennem Smaastykker i et saadant Aarsskrift. Han gav saa et Udkast til Vedtægter i Henhold der til, og det er i det væsentlige dette, der nu er trykt og foreløbig vedtaget.

Det forannævnte Udkast indsendtes og den 28.

Maj fik vi atter Brev fra Stiftamtmand Stemann med Opfordring til at lade Udkastet trykke, udsende til Medlemmer og opfordre dem til at vælge en Styrelse. Han foreslog: Forst. L. Schrøder, Konsul Breinholt, Esbjerg, Overlærer Olsen, Varde, Provst J. Nissen, Brørup, Pastor Richter, Vejen, ham selv og mig.

Først i Juli blev udsendt det trykte Udkast, og Medlemmerne opfordredes til at vedtage Vedtæg-

Overlærer J. Olsen, Varde.

terne og stemme paa forannævnte — eller fremkomme med Ændringer og stemme paa andre. Opfordringen var undertegnet paa Udvalgets Vegne af Provst Nissen og mig. Stemmesedler bedes indsendt til Stiftamtmand Stemann inden 10. Juli.

10. Juli fik jeg Meddelelse fra Stiftamtmanden om, at de nævnte var valgt. Og han bad mig indby-

de den nævnte Bestyrelse til Møde hos ham i Ribe Fredag den 25. Juli Kl. 6¼. I de følgende Dage udstedtes Indbydelsen . . .«

Den 25. Juli 1902 holdtes saa hos Stiftamtmand Stemann i Ribe det Styrelsesmøde, vi regner for Historisk Samfunds Stiftelse. Man gennemgik her de indkomne 68 Stemmesedler. Og den hidtidige Styrelse var praktisk talt enstemmigt valgt.

Stiftamtmand Stemann var valgt med 68 St.

Forst. L. Schrøder — — 68 —

Konsul Breinholt — — 67 —

Overlærer J. Olsen — — 67 —

Provst J. Nissen — — 68 —

Pastor J. Richter — — 66 —

Højskolelærer Poul Bjerger — 68 —

Inden for Styrelsen fordelte man Arbejdet saaledes:

Stiftamtmand Stemann blev Formand, Forstander Ludvig Schrøder Næstformand. Pastor Richter og Provst Nissen Redaktionsudvalg — senere indtraadte ogsaa Stiftamtmanden i dette Udvalg. Poul Bjerger valgtes til Kasserer og Sekretær. Her som i mange andre Forhold: Det Arbejde, andre undslog sig for, blev overdraget Poul Bjerger, og han røgtede hvad Arbejde, der lagdes hen til ham, samvittighedsfuldt og omhyggeligt.

Fra dette Styrelsesmøde plukker vi ud af Protokollen Punkt 5:

»Der taltes om Aarsskriftets Indhold. J. Nissens Foredrag i Esbjerg egnede sig som Programartikel. Formanden skrev om Historisk Samfunds Tilblivelse og Formaal. Schrøders Foredrag om Paladius samt J. Olsens Foredrag om Jydepotter egnede sig ogsaa godt, og begge var villige til at overlade den

til Samfundet. J. Brüel havde tilbudt et Stykke om Klitterne i Ribe Amt, som man fandt var et udmærket Emne. En Del Smaastykker burde optages o. s. v. Denne Samtale førtes dog mere for at blive klar over Ordningen af denne Sag end for at tage nogen Bestemmelse . . .«

Man kan med et Suk beklage, at Rammerne for dette historiske Arbejde blev den udanske og uhistoriske Amtsinddeling, vi i sen Tid laante fra Tyskland. Vort Arbejde havde ligesom haft mere Samhør med Landets historiske Opbygning, om den ældgamle danske Folkeinddeling i Sysler og Herreder var lagt til Grund for Samfundets Arbejde. Vore nærmeste Naboer mod Nord staar her stærkere og mere oprindelige i deres Navnevalg, naar de kalder deres Aarbog for »Hardsyssels Aarbog.«

Men igen maa vi med et Suk erkende: Som nutidig dansk Administration har udviklet sig og slaaet Sysselinddelingen i Skaar og paa mange Omraader sløjfet Herredsgrænserne, da er Amtet vel nok den mest praktiske Arbejdsramme for et steds-historisk Samfund.

Vinteren 1903 udsendtes saa Foreningens første Aarbog, der blev Indledningen til den lange Række Aarbøger fra Ribe Amt, som gennem de svundne 50 Aar har fremdraget eller uddybet Egnens historiske Minder.

Mange har sikkert ved Læsning af en eller anden Afhandling, der netop vedrørte hans eller hendes Egn eller Slægt, faaet sin historiske Sans vakt eller retningsledet. Og det er vel ogsaa hændt, at Faghistorikeren i vore Aarbøger har fundet Stof, der har bragt ham Oplysninger til Brug for den større Historie: Den danske Folkestammes Livsløb i Sammenhæng med Kulturvandring og Udviklinger

eller givet ham Fingerpeg til bedre Forstaaelse af Aarsager og Sammenhæng.

Vi ved, at Hist. Samfunds Aarbøger er flittigt brugte til Studiebrug, og det er vort Haab, at H. K. Kristensens fyldige Register over de 50 Aars vidt spredte historiske Stof i vore Aarbøger maa blive en Hjælp for de mange, der søger Oplysninger eller Stof i »Fra Ribe Amt« fra 1902 til 1952.

Den 23. April 1903 holdtes Foreningens første egentlige Aarsmøde eller Generalforsamling i Teatersalen i Varde. Stiftamtmanden aabnede Mødet og gav Meddelelse om Virksomheden i det forløbne Aar. Foredragsmøder var afholdt den 27. Febr. i Ribe, den 20. Marts i Varde, den 17. August i Tirs-lund Plantage og den 3. Decbr. paa Askov Højskole. Og Foreningens første Aarvog var redigeret og trykt.

Den foreløbige Styrelse valgtes til at fortsætte Arbejdet. Regnskabet forelagdes. Det viste desvære et Underskud paa godt 100 Kr. og desuden forbrugt af Kapital 175 Kr. af Bidrag fra livsvarige Medlemmer.

De, der i Dag arbejder med Hist. Samfund, vil med et lidt bittert Smil nikke genkendende til dette Regnskab, fordi de ved, at for smaa Midler og trykket Økonomi Gang paa Gang har hæmmet Arbejdet og tvunget Styrelsen til at lade Opgaver ligge, som retteligt burde være taget op.

Men samtidig vil vi ogsaa med Tak mindes den økonomiske Støtte, der fra mange Sider er ydet Historisk Samfunds Virksomhed. Statens og Amtets aarlige Tilskud er saaledes afgørende for Foreningens Arbejde. Byraadene i Amtets tre Købstæder, Ribe, Varde og Esbjerg, har flere Gange vist Imødekommenhed ved at yde gode Bidrag til særlige

Opgaver, bl. a. til Farvefotograferingen. Mange af Amtets Sogneraad har ogsaa støttet os bl. a. ved at tegne Sognet som Medlem til forhøjet Medlemsbidrag. Og i den for Hist. Samfund økonomisk vanskelige Tid under og lige efter Besættelsen har flere af Amtets Banker og Sparekasser støttet os med større eller mindre Bidrag. Ligeledes har i de senere Aar enkelte større Virksomheder: Andels-gødningsforretningen, Andels Klædefabrikken i Grindsted og Ribe Jernstøberi givet os en Haandsrækning ved at tegne sig for Annoncer til Aarboogens Omslag. Ogsaa Enkeltmænd har paa mange Maader rakt os en hjælpende Haand, saaledes fhv. Gaardejer J. P. Nederby, Skibelund, der bekostede Stenen, som rejstes i Maltbæk Mose, hvor Bronze-lurerne er fundet. Paa lignende Maade har Gaardejer Holger Willadsen, Solbakkegaarden, foræret os den Sten, vi rejste for Historikeren Dr. phil. Oluf Nielsen ved Endrupholm.

Men naar man trods smaa økonomiske Midler dog alligevel har naaet en Del, og saa mange fyl-dige og værdifulde Afhandlinger nu ligger tilgængelige i Samfundets Aarbøger, da skyldes det først og mest, at dygtige og indsigtsfulde Mænd uselvisk har taget et Arbejde op for at klarlægge og værne de historiske Egns minder for bedre at finde frem til Kendskab til Slægtens Liv og Kaar gennem Tiderne og derigennem bedre forstaa Grundlaget for vor egen Tilværelse.

Længere fremme er der i skematisk Form af Hensyn til Plads og Oversigt givet en Fortegnelse over de Mænd, der i Løbet af disse 50 Aar har virket inden for Historisk Samfunds Styrelse.

Man vil i denne Fortegnelse møde Navne paa kendte Mænd, hvis Virksomhed rækker ud over

Egnsgrænserne. Og der er andre, hvis Virke især er lagt i de hjemlige Egne. Men fælles for dem alle er deres Trang til at finde og værne den forne Tids Minder.

Ikke de økonomiske Midlers Rigelighed, men Mændenes Indsigt og Vilje bliver her som i mange andre Forhold det afgørende.

Derfor kan det alligevel være ret oplysende at fremdrage enkelte Smaatræk, der viser, hvor beskedne Midler, man arbejdede med i de første Aar.

Vi vælger først et kort Uddrag af et Brev af 21. Januar 1904 fra Stiftamtmand Stemann til Poul Bjerger:

»Iaftes afholdtes her i Byen (Ribe) det Foredragsmøde (Prml. Gedde og Pastor Richter), som blev besluttet paa Bestyrelsesmødet hos mig. Det var yderst vellykket. Skjøndt det var bekjendtgjort, at Ikke-Medlemmer skulde betale 25 Øres Entre og at Medlemskortet kun giver Adgang gratis for den, paa hvis Navn det lyder, var der mødt 250 Mennesker. Efter Betaling af alle Udgifter (Lokale, Lys, Navnekontrol ved Indgangen og Avisbekjendtgjørelse) var der et Overskud af 35 Kr., hvoraf jeg har sendt hver af Foredragsholderne Halvdelen.«

Den 20. April 1904 holdtes et Styrelsesmøde i Ølgod Præstegaard. Her vedtog man bl. a., at Foredragsholderne ved Samfundets Møder for Eftertiden burde ha et mindre Honorar. Ligeledes vedtoges at betale Honorar for Artikler i Aarbogen. Man »bevilgede« 20 Kr. pr. Ark. — Det af Kasseren forelagde Regnskab viste nemlig i Stedet for forrige Aars Underskud paa 104 Kr. 50 Øre en Kassebeholdning paa 116 Kr. 08 Øre.

Fra Aarsmødet i Ølgod d. 20. April 1904 læser vi i Forhandlingsprotokollen bl. a.:

»Offentligt Møde i Ølgod Forsamlingshus.

Stiftamtmand Stemann indledede med at tale om Hist. Samf. f. Ribe Amt, Formaals og Betydning.

Højskolelærer Poul Bjerger talte om J. M. Bolle-
rup Andersen, Gjr. og Rigsdagsmand fra Ølgod.

Pastor J. Richter talte om Rets- og Kulturtilstan-
den i Amtet i det attende Aarhundrede belyst ved
Fortællingen om Mordet paa Jørgen Bramming til
Lydumgaard.

Pastor E. K. Thyssen sluttede med at fremdrage
nogle Selvoplevelser af Folk fra Hoven, der havde
kæmpet ved Dybbøl for 40 Aar siden og fremhæ-
vede, hvilken Betydning det havde at holde de hi-
storiske Minder levende.

Skønt det var en travl Tid, var Mødet godt be-
søgt, langt over Forventning, der var henimod et
Par Hundrede Mennesker . . .«

Men det mest særtegnende følger dog som Efter-
skrift lidt længere fremme i Protokollen:

»Da man i Ølgod var saa opmærksom mod os at
køre for os saa meget, gav jeg Præstens Karl 2 Kr.
og »Fra Ribe Amt 1903«, og de andre to, Sogne-
raadsformand G. Birkmose og Forp. Ib Hansen
hver H. F. Feilberg: »Dansk Bondeliv«, en Udgift
paa tilsammen Kr. 7,20. Jeg syntes, »Samfundet«
burde vise dem en Opmærksomhed til Gengæld.

. . . . Mødet i Ølgod gav en Netto-Indtægt af 23,40
Kr. De deltes mellem Foredragsholderne Pastor J.
Richter og Poul Bjerger, saa de hver fik Kr. 11,70. —
Indgangspengene var 32,75 Kr., Udgifter til Leje af
Salen, Kundgørelse o. l. 9,35 Kr. . . .«

Historisk Forskning er ikke noget, der gøres færdig
eller kan ordnes fra Dag til Dag. Det er et Ar-
bejde, der spænder over Menneskealdere. Derfor
vil ogsaa Arbejdet inden for en historisk Sammen-

slutning faa Præg af en vis langsom Fremadskriden. — Det samme vil tit ogsaa gælde Foreningens Medlemstal og Økonomi. Men Fremgang var der dog uden Jagværk. Til Regnskabet 1910 føjer Poul Bjerge følgende Redegørelse:

»Da Samfundet blev stiftet, var der en af Bestyrelsesmedlemmerne, der sagde, at det første Aar maa alle være forberedt paa at arbejde uden Betaling, det kan ikke hjælpe, at vi tænker paa at arbejde saadan noget op, uden at ofre noget. Det var der heller ingen, der krympede sig ved. Det første Aar var der ingen, der fik en Skilling for sit Arbejde, hverken Foredrag eller Afhandlinger. Andet Aar betaltes der en lille Smule Honorar til dem, der leverede Afhandlinger til Aarsskriftet. Først tredje Aar kom man saa vidt, saa man gav 10 Kr. i Honorar for et Foredrag og 16 Kr. for Arket af en Afhandling. Man gik saa smaat frem først til 15 for et Foredrag og 24 for Arket, indtil man nu i de sidste Aar betalte 25 Kr. for et Foredrag og 32 for Arket af Afhandlinger. Paa lignende Maade er det gaaet med Lønningen af Hovedredaktøren og Kasseren. De fik i de første Aar intet for deres Arbejde. Nu faar de hver 50 Kr. Grunden til, at der nu kan betales mere for Arbejdet end i Førstningen, er den, at der er kommen flere Medlemmer til, og at Samf. har faaet Statsunderstøttelsen paa 300 Kr. Drages denne tilbage, maa man atter til at reducere Betalingen for Arbejdet.«

Da først Historisk Samfund f. Ribe Amt var stiftet og havde indledet sin Virksomhed blev der i de følgende Aar oprettet adskillige lignende Foreninger omkring i Landet. Og allerede 1909 var Tanken om en Sammenslutning af Landets historiske Amtssamfund ved at ta Form, det der udvik-

lede sig til »Dansk historisk Fællesforening.« Fra det stiftende Møde i København kan et Brudstykke af et Brev fra Stiftamtmand Stemann fortælle lidt.

»Ribe Stiftamtgaard den 31. Marts 1909.

Paa Mødet den 27. d. M. i Kjøbenhavn til Drøftelse af Dannelsen af en »Dansk historisk Fællesforening« vedtoges at søge oprettet en saadan Forening. Til at foretage det i saa Henseende fornødne og til nærmere at gennemgaa Udkastet til Vedtægterne nedsattes et Udvalg af følgende: Oberst Harbou, Dr. Fabricius, Dr. A. Olrik, Prof. C. Nyrup, Rigsarkivar Secher, Prof. Steenstrup og undertegnede.

Foruden disse var tilstede paa Mødet: Stiftamtmand Bardenfleth, Direktør Møllerup, Borgmester Hansen fra Holbæk (Hist. Samf. for Holbæk Amt), Dr. J. Lindbæk, Magister Jensen, Raadhusarkivar Dr. V. Christensen, Landsarkivar Hornemann, Arkivsekretær Grove.

Stemann.«

Blandt de Opgaver, Hist. Samfund ret tidligt tog op, var ogsaa Fredningen af synlige historiske Minde. Bl. a. gamle Vejspor i Heden ved Toftnæs i Alslev og i Varde Plantage (1921), Sct. Folmers Kilde og »æ graa Sten« ligeledes i Alslev (1927).

Det er tydeligt nok Lærer Novrups Tilskyndelse, man her sporer.

Siden har Hist. Samfund enten i Samarbejde med »Danmarks Naturfredningsforening« eller i Fællesskab med stedlige Sammenslutninger medvirket ved forskellige Fredninger, saaledes de sidste. Rester af den gamle Donslundgaard: en Kampestenskælder (1927), Kvie Sø i Ansager (1945—46) o. fl. a. Fredninger.

Ligeledes har Hist. Samfund som oftest i Samarbejde med Nationalmuseet foretaget eller medvirket ved forskellige Udgravninger. Som nogle af de vigtigste blandt disse kan nævnes Udgravningen af Slotsbanken ved Varde 1936 under Ledelse af Søren Alkærsig, H. K. Kristensen og nuv. Landsarkivar i Odense Lindberg Nielsen. (Se »Fra Ribe Amt« 1936 og 37). Omkring samme Tid (1935) foretog Pastor Høgsbro Østergaard en Udgravning paa Kapelbanken i Thorstrup Sogn for at afdække og kortlægge Fundamenterne til Sct. Gertruds Kapel. Og i 1936 ledede Lærer H. K. Kristensen Udgravningerne af Helligkilden, viet Sct. Gertrud, paa Kapelbankens Skraaning ned mod Varde Aa. (Se »Fra Ribe Amt«. 1938).

Disse Udgravninger førte til, at Thorstrup Sognefolk Sommeren 1949 rejste en smuk Sten paa den gamle Kapeltomt. (Se »F.R.A.« 1949).

I en Omtale af Hist. Samfunds Virksomhed maa ogsaa nævnes nogle af de Mindesten, som Foreningen enten har medvirket ved Rejsningen af eller selv ladet rejse. Blandt de Sten, hvortil der er ydet Bidrag, kan nævnes Mindestenen ved Skodborghus 1931 og Stenen paa Malthøj i det trebundne Skel mellem Vejrup, Aastrup og Holsted Sogne (1933).

Først i 40'erne gik Hist. Samfund ind i en formelig Stenalder. Indgangen var Rejsningen af Mindet for H. F. Feilberg i Darum. Mindestenen, ved hvis Rejsning Forfatteren, Forretningsfører T. Tobiasen var den drivende Kraft, blev afsløret paa Feilbergs Fødselsdag d. 6. August 1939.

I 1941 rejstes Sten paa Skads Herreds gamle og nu fredede Tingsted ved Kors Kroen. Stenen afsløredes 7. Septbr. Og i 1942 rejstes og afsløredes 2 Mindesten: Søndag den 14. Juni afsløredes den

smukke Sten, rejst, hvor to Bronzelurer er gravet frem i Maltbæk Mose. Kunstmaler Niels Holbak tegnede Stenens Indhug, og J. P. Nederby skænkede Stenen og formede Indskriften.

Og Søndag d. 30. August samme Aar kunde Hist. Samfund indbyde til Fest ved Endrupholm med Afsløring af Stenen for Vestjyllands Historiker, Dr. phil. Oluf Nielsen. Den kraftige Granitknude er skænket af Gaardejer Holger Willadsen og er rejst ved Indkørselen til Oluf Nielsens Fødegaard, Endrupholm.

Og som en foreløbig Slutsten afsløredes den 27. April 1950 i Darum Mindet for Lærer J. P. Nielsen.

Endnu er dog mange Mindesten, som burde rejses. Vi kan blot nævne en enkelt Mand, der som faa andre fortjener et Minde: Historikeren Poul Bjerger: een af de mest beskedne og uselviske af de Mænd, der fra første Færd formede Hist. Samfund og førte Foreningen frem. Det var ham, der tog Størsteparten af det brydsomme Arbejde gennem de første 12 Aar og var med til at sætte sit ægte og solide Præg paa Udviklingen.

Ved Hist. Samfunds Møde i Tirslund Krat 12. Juli 1903 talte den unge Højskolelærer Søren Alkærsig om Smugleriet langs Grænsen. Og ved Mødet i Esbjerg 6. April 1906 talte Alkærsig om Esbjergs Oprindelse og Havnens Anlæg. Det er Indledningen til Alkærsigs store to Bindes Værk om Esbjergs Historie ved hvis Udgivelse Hist. Samfund medvirkede.

I 1927 valgtes Søren Alkærsig til Formand for Hist. Samfund. Det var i en for Samfundet vanskelig Nedgangstid, Alkærsig kom til, og han gjorde nu i de følgende Aar, først som Formand, siden som Aarbogens Redaktør et stort Arbejde for at vende

Nedgangen til Fremgang igen. Og det lykkedes for ham.

Ved Hist. Samfunds Aarsmøde i Nr. Nebel 1923 holder den unge Lærer Kristensen fra Frøstrup Skole Foredrag om »Egnens ældre Historie«. Det er første offentlige Møde mellem Hist. Samfund og den senere saa ansete Historiker H. K. Kristensen, der som Aarbogens Redaktør siden 1938 og paa mange andre Maader har udført et stort og værdifuldt Arbejde for Hist. Samfund og Egnens historiske Opdyrkning.

I dette historiske Opdyrkningsarbejde, der er een af Hist. Samfunds væsentlige Opgaver, har gennem mange Aar Foredragsmøder været vigtigste Hjælpemiddel. Her som alle Vegne maa dog en Fornyelse til for at faa Folk i Tale. De mere gammeldags Sommermøder er derfor nu afløst af Sommerudflugter, hvor man i Løbet af en Eftermiddag gennemgaar en Egnens Særpræg og historiske Minder. Cykler og Biler gør, at Vejafstanden ikke hindrer stort. Selve Landet bliver som en stor spændende Billedbog, hvor man under kyndig Vejledning vender Historiens Blade og Gang paa Gang fornemmer, hvor lidt der dog skiller os fra de gamle Slægter. Fællesskabet om Land og Minder og Kulturarv bliver langt stærkere end før en levende Virkelighed.

Som Landets ældste Amts-Samfund var Hist. Samfund f. Ribe Amt ogsaa den første Forening, der tog en systematisk Farvefotografering i sin Tjeneste, saaledes at Egnens synlige historiske Minder: Høje, Kirker, Borgtomter, Vejspor, gamle Bygninger o. m. m. optoges paa Farvefilm. Disse Farvefilm monteredes som Lysbilleder og har været flittigt brugt omkr. i mange forskellige Forenin-

ger. Samtidig er disse Billeder et førsterangs historisk Arkivmateriale, hvis Værdi vil vokse med Tiden.

Saa vidt vides, var det dav. Medlem af Styrelsen: Højskolelærer Dr. phil. Roar Skovmand, som formede Idéen. Det lykkedes at finde en ung dygtig Fotograf, K. Løvstad fra Skive, som havde baade den tekniske Dygtighed og den historiske Viden og Indføling, saa han paa en udmærket Maade magtede den krævende Opgave. De fleste Optagelser skete Somrene 1943—44—45. De første to Aar saaledes under Besættelsen, hvilket forudsatte mange Ansøgninger til baade danske og tyske Myndigheder om Tilladelse. Men selv med disse Tilladelser i Lommen var Optagelserne tit spændende og ikke altid ufarlige.

Optagelserne fortsatte lige efter Kapitulationen, hvor vi bl. a. optog en Mængde Billeder af de tyske Forsvarsværker og Anlæg nøjagtig i den Tilstand, hvori Tyskerne forlod deres Kvarterer. — Til Forstaaelse af tysk Kultur og Mentalitet et dokumentarisk Bidrag, som nu ligger let tilgængeligt i Hist. Samfunds Arkiv.

I Sammehæng hermed kan ogsaa nævnes, at Hist. Samfund i Aarene efter Befrielsen gennem et Cirkulære fra Biskop Scharling til Stiftets Præster foretog en Indsamling af Skildringer af Forholdene under Besættelsen: Forholdet til Tyskerne, Værnemageri og Modstandskampen i dens forskellige Former. Disse Indberetninger er dog ikke offentlige før efter et længere Aaremaal.

Under den tyske Besættelse, da det gjaldt om at udnytte den danske Arbejdskraft og derved unddrage Fjenden den, fik Historisk Samfund f. Ribe Amt Anerkendelse til at staa som Udgiver af lo-

kalhistoriske Værker trykt med Tilskud efter Lov af 30. Juni 1941 til Iværksættelse af ekstraordinære Bogtrykarbejder.

Dette førte til Udgivelse af bl. a. H. K. Kristensens monumentale Værk: »Øster Horne Herreds Historie« og I. M. Lauridsens vældige 5 Binds

Pastor J. Richter, Vejen.

Slægtshistorie samt Steen B. Bøchers Værk: »Vandmøller i Ribe Amt«. — Hver for sig værdifulde Værker, som dog vanskeligt var udgivet paa dav. Tidspunkt uden ekstraordinært Tilskud og Hist. Samfunds Mellekomst.

At lære Folk til at se historisk paa deres Land og Egn er en af Hist. Samfunds vigtigste Opgaver, som en stor Del af Arbejdet samles om. Som en Hjælp og Tilskyndelse hertil tog Hist. Samfund i Sommeren 1934 Del i det store Hjemstavnstævne i

Askov. Og 18.—20. Oktober 1928 afholdtes paa Centralbiblioteket i Esbjerg et Kursus for Lokalhistorikere. Det efterfulgtes 18. og 19. Novbr. 1949 af et Kursus for Begyndere i Slægts- og Gaardhistorie. Begge Kursus blev saa velbesøgte og vellykkede, saa de sikkert gentages ad Aare.

Det vigtigste Bindeled mellem Hist. Samfund og dets Medlemmer er selvfølgelig Aarbogen: »Fra Ribe Amt«. Om denne Aarbog skal ikke siges stort her. De 50 Bind faar tale for sig selv, hvilket de langt bedre evner nu gennem H. K. Kristensens fylde og solide Register. Kun skal her peges paa, at naar der gennem de 50 Aarbøger tydeligt spores en fast og ubrudt Linje, da skyldes det sikkert, at der i disse 50 Aar kun har været 3 Redaktører:

I de første 26 Aar den dygtige og tiltalende Pastor J. Richter, der forstod at gøre Aarbogen baade læselig og værdifuld. Sammen med Provst Nissen er det ham, der former og anlægger Aarbogens Retningslinje og derved tillige viser Vej for Landets øvrige Amtssamfund. I de næste 9 Aar var det Søren Alkærsig, en særpræget, lidt kantet Personlighed, men en Mand med rige Idéer og en mærkelig Evne til historisk Indføling samt en levende Fremstillingsevne, der gjorde hans historiske Værker og Afhandlinger til en spændende Læsning næsten som Rejseskildringer.

Og siden 1938 har H. K. Kristensen kyndig og kritisk med sikkert Blik for det væsentlige og ud fra grundig historisk Viden redigeret Aarbogen.

Her følger saa Navnene paa de Mænd, der i de forløbne 50 Aar siden 1902 har ledet Historisk Samfund f. Ribe Amt:

*Formænd for Hist. Samfund f. Ribe Amt
fra 1902 til 1952*

	Fra	Til
Stiftamtmd., Kammerh. G. Stemann	25-7 1902—	18-9 1922
Dr. phil. Marius Kristensen	12-10 1922—	28-4 1927
Fhv. Højskoleforst. Søren Alkærsig	28-4 1927—	14-6 1931
Redaktør C. Willemoes	14-6 1931—	2-7 1934
Stiftsprovst (senere Biskop), Dr. phil. C. I. Scharling	2-7 1934—	18-3 1937
Forfatteren Salomon J. Frifelt	18-3 1937—	

Redaktører af Aarbogen: »Fra Ribe Amt«

Sognepræst J. Richter, Vejen: 25-6-1902 til sin Død 28-12-28
Gaardejer Søren Alkærsig, Esmark: 24-2-1929 til 9-6-1938
Forfatteren, Førstelærer H. K. Kristensen, Lunde: 9-6-1938

Kasserere fra 1902 til 1952

Højskolelærer Poul Bjerger, Askov 25-7 1902—19-3 1914
Konsul C. Breinholt, Esbjerg 19-3 1914— 1925
Landbrugsl. Emil Konradi, Ladelund 12-2 1925—27-3 1935
Forfatt., Førstelærer H. K. Kristensen 27-3 1935

Sekretærere

	Fra	Til
Højskolelærer Poul Bjerger, Askov	25-7 1902—	1914
Landbrugslærer Emil Konradi, Ladelund		1914—1917
Sognepræst H. G. A. Jørgensen, Farup		1917—1927
Seminarielærer Helge Haar, Ribe		1927—1930
Fabrikant N. M. Kromann, Esbjerg		1930—1931
Redaktør H. C. Larsen, Grindsted		1931—1933
Fabrikant N. M. Kromann		1933—1935
Førstelærer H. K. Kristensen, Lunde		1935—

Redaktionsudvalg fra 1902 til 1952

	Fra	Til
Sognepræst J. Richter, Vejen	25-7 1902—	28-12 1928
Provst J. Nissen, Brørup	25-7 1902—	15-4 1910
Stiftamtmand G. Stemann	25-7 1902—	18-9 1922
Sognepræst H. M. Nielsen, Kvong	15-4 1910—	18-9 1922
Sognepr. H. G. A. Jørgensen, Farup	18-10 1922—	28-4 1927

Læge H. Torbøl, Nr. Nebel	18-10 1922—	20-3 1942
Seminarielærer H. J. Haar, Ribe	28-4 1927—	21-9 1930
Gaardejer Søren Alkærsig, Esmark	24-2 1929—	9-6 1938
Fabr. N. M. Kromann, Esbjerg	21-9 1930—	14-6 1931
Forfatteren, Førstelærer H. K. Kristensen, Lunde	14-6 1931—	
Forstander Kr. la Cour Pedersen, Skibelund	19-3 1939—	†20-7 1948
Biskop C. I. Scharling, Ribe	20-3 1942—	†14-8 1951
Forfatt., Forretnf. T. Tobiassen	24-2 1949—	
Sognepræst K. Høgsbro Østergaard, Aastrup	1-12 1951—	

Revisorer gennem de 50 Aar

	Fra	Til
Købmand C. N. Termansen, Ribe	21-4 1903—	27-3 1935
Adjunkt P. Abell, Ribe	21-4 1903—	1911
Amtsrevisor Voxlev, Ribe	15-3 1911—	1920
Kontorchef Lerche Thomsen, Ribe	11-10 1920—	
Landbrugsl. E. Konradi, Ladelund	27-3 1935—	19-3 1939
Forfatteren, Forretningsfører T. Tobiassen, Esbjerg	19-3 1939—	20-3 1939
Adj. C. Lindbergh Nielsen, Esbjerg	20-3 1942—	1943
Kunstmaler Niels Holbak, Esbjerg	21-3 1943—	

Medlemmer af Styrelsen for Hist. Samfund f. Ribe Amt gennem 50 Aar

	Fra	Til
Stiftamtmand, Kammerherre G. Stemann, Ribe	25-7 1902—	18-9 1922
Højskoleforstander Ludvig Schrøder, Askov	25-7 1902—	† 8-2 1908
Konsul C. Breinholt, Esbjerg	25-7 1902—	1926
Overlærer J. Olsen, Varde	25-7 1902—	1912
Provst J. Nissen, Brørup	25-7 1902—	1910
Pastor J. Richter, Vejen	25-7 1902—	†28-12 1928
Højskolelærer Povl Bjerger, Askov	25-7 1902—	13-3 1916
Pastor M. H. Nielsen, Kvong	11-3 1908—	18-9 1922
Landbrugslærer Emil Konradi, Ladelund	15-4 1910—	23-5 1917
Lærer H. P. H. Novrup, Alslev	15-3 1912—	20-3 1942

Dr. phil. Marius Kristensen, Askov	13-3	1916—	28-4	1927
Pastor H. G. A. Jørgensen, Farup	23-5	1917—	28-4	1927
Læge H. Torbøl, Nr. Nebel	18-9	1922—	20-3	1942
Førstelærer N. H. Bloch, Ølgod	18-9	1922—		1925
Landbrugslærer Emil Konradi, Ladelund	12-2	1925—	27-3	1935
Seminarielærer, senere Seminarie- forstander H. Haar, Ribe	9-4	1926—	21-9	1930
Fhv. Højskoleforstander Søren Alkærsig, Vejen	28-4	1927	19-3	1939
Førstelærer P. H. Haahr, Tistrup	28-4	1927—	1-4	1931
Redaktør H. C. Larsen, Grindsted	4-4	1929—	31-3	1933
Fabrikant N. M. Kromann, Esbjerg	21-4	1930—	1-4	1931
Redaktør C. Willemoes, Ribe	1-4	1931—	2-7	1934
Forfatteren, Førstelærer H. K. Kristensen, Lunde	1-4	1931—		
Fabrikant N. M. Kromann, Esbjerg	31-3	1933—	20-3	1942
Stiftsprovst Dr. phil. C. I. Scharling, Ribe	6-4	1934—	18-3	1937
Forstander Kr. la Cour Pedersen, Skibelund	27-3	1935—	†20-7	1948
Forfatt. Salomon J. Frifelt, Ølgod	18-3	1937—		
Højskolelærer Dr. phil. Roar Skovmand, Askov	19-3	1939—	13-9	1946
Redaktør P. Friis, Varde	20-3	1942—		
Forfatteren, Forretningsfører T. Tobiassen, Esbjerg	20-3	1942—		
Biskop Dr. phil. C. I. Scharling, Ribe	20-3	1942—	†14-8	1951
Pastor K. Høgsbro Østergaard, Aastrup	13-9	1946—		
Biskop M. C. Lindegaard, Ribe	25-9	1948—		
Førstelærer John Kvist, Bække	18-9	1951—		

Naar vi nu ved 50 Aars Milepælen har set et lille Skimt tilbage over de svundne Aars Virksomhed inden for Hist. Samfund, da er det med en Følelse af, at er der naaet lidt, og er nogle Opgaver taget op til Løsning, da ligger dog endnu mange og venter.

Det Formaal, den første Styrelse formede og satte

ind som første Sætning i Samfundets Vedtægter: »Förmaalet for Historisk Samfund for Ribe Amt er at virke til Oplivelse af den historiske Sans«, staar fremdeles ved Magt.

At oplive den historiske Sans, at fremdrage, hævde og værne Egnens historiske Minder, finde Sammenhængen i Slægternes Livsløb, det er i Dag som forhen Hist. Samfunds vigtigste Opgave.

Og vi har ingen Grund til Ængstelse for, at Opgaverne med Tiden udtømmes! Der vil stedse være Stof nok at finde frem: Minder og Navne at efterspore, Mindesten at rejse, Udgravninger, der bør gennemføres, Bøger, Afhandlinger at udgive eller støtte. Jo, der er i Dag og fremad i Tiden nok, der kræver os!

Det bliver da vor og kommende historiske Arbejders Opgave at udnytte dette Stof, saa det kan virke med til at oplive og udvikle den historiske Sans.

Og faar vi økonomisk Evne til Udnyttelsen, hvilke Muligheder rummer da ikke den moderne Teknik: Fotografering, Mikrofoto, Film, Staalbaandsoptagning m.m. Her er Mulighed for at skabe Arkiver med en ny og levende Sammenhæng mellem Livet i Fortiden og i Nuet.

Men hvorledes end Arbejdsformerne muligt kan udvikle sig i de kommende Aar — stedse, i Dag som fremad i Tiden, har Historisk Samfunds første Styrelses første Formaalssætning sin Gyldighed:

... at virke til Oplivelse af den historiske Sans.

Salomon J. Frifelt.
